



46 YIL 1 GÜN ÖNCE BUGÜN:

Kırk altı yıl bir gün önce bugün 24 Ocak 1980 tarihinde Türkiye ekonomisi tarihinin en büyük felaketini yaşandı. Sosyal devletten liberal devlete geçişin resmîyet kazandığı o günün etkileri bugün bile etkilerini bize hissettiriyor. Belki unutuldu ama unutulmaması gereken bir tarihi olayı hatırlatmak istiyorum size: 24 Ocak Kararları

24 OCAK KARARLARI

24 Ocak 1980 Ekonomik Kararları, Türkiye'nin ekonomik tarihinde bir dönüm noktası olarak kabul edilir. Bu kararlar, Türkiye'nin devletçi-korumacı ekonomik modelden serbest piyasa ekonomisine geçişinin temelini atmıştır. 24 Ocak 1980'de, dönemin Demirel Hükümeti tarafından açıklanan ve uygulaması büyük ölçüde Turgut Özal tarafından yürütülen kapsamlı bir istikrar ve yapısal dönüşüm programıdır.

SÜREC NASIL İŞLEDİ?

24 Ocak kararlarının alınması tabii ki bir günde gerçekleşmedi. Geçmişte yetmişli yıllarda yaşanan yokluk yılları bu sürecin alt yapısını oluşturdu. Türkiye 1970'lerin sonlarına gelindiğinde:

- ✓ %100'e yaklaşan enflasyon.
- ✓ Döviz yokuşu.
- ✓ İthalat yapılamaması.
- ✓ Uzun kuyruklar (akaryakıt, tıp, temel gıda.)
- ✓ Artan dış borç.
- ✓ Siyasal istikrarsızlık

İçindeydi ve Dünya bankası ile IMF Türkiye'ye ciddi bir baskı yapıyordu. Dönemin başbakanı Demirel onun ekibinde yer alan daha sonra Türkiye'nin başbakanı ve cumhurbaşkanı olacak Turgut Özal'ın mihmanlığında açılan bu ekonomik paketinde amaç ekonomik krizden kurtulmak, enflasyonu düşürmek, yaşanan döviz darboğazını durdurmak ve Türkiye'yi dünya ekonomisine entegre etmektir.

24 OCAK'TA NE OLDU?

24 Ocak 1980 günü açıklanan ekonomik pakette çok ilginç kararlar vardı. Bunlardan bir tanesi değişen döviz ve kur politikasıydı. Türk lirası çok büyük bir oranda devalüe edildi. O güne kadar uygulanan sabit kur politikası uygulamadan kalktı ve döviz kurları piyasa koşullarına bırakıldı. Bu kararlar açıklanır açıklanmaz Türk lirasında müthiş bir devalüasyon oldu ve Türk lirasının değeri yüzde elli oranında düştü.

- **ABD Doları:** 47 TL'den 70 TL'ye yükseltildi.
- **Alman Marka:** Yaklaşık 40 TL olarak belirlendi.
- **İngiliz Sterlini:** 157,32 TL olarak saptandı.
- **İsviçre Frangı:** 29,40 TL'den 44 TL civarına çıktı.

Bu Türkiye Cumhuriyeti tarihinde o güne kadar görülmemiş bir dev devalüasyonuydu. Bir dolar 1947 yılında 1,30 TL iken



1980 yılında alınan bu kararlarla 70 TL'ye çıkmıştı.

Bu lanet olası pakette Türkiye'nin IMF ve Dünya Bankası ile ek anlaşmalar yapmasının da önünü açtı ve 2000'lere kadar başımızın belası olan IMF ile flörtümüz daha da büyüdü. O güne kadar devlet kontrolünde olan faizler serbest bırakıldı ve bankacılık sistemi piyasasının canavar ellerine bırakıldı. Böylece finansal liberalleşmenin de en büyük temelleri atıldı. Bu aslında dokuz ay sonra yapılacak 12 Eylül darbesinin de bir hazırlayıcı koşuluuydu. Birileri Türkiye'nin sosyal devletten tamamen çıkıp liberal sisteme geçmesini ve Amerikalaşmasının temellerini atıyordu sanki. 12 Eylül darbesini yapan Kenan Evren de darbeden hemen sonra bu ekonomik pakette uyacaklarını açıklayarak önceden planlanan bu oyunu oynamaya devam etti.

20 Ocak kararlarının en korkunç kararlarından biri de devletin piyasaya müdahalesinin çok ciddi oranda kaldırılması oldu. KİT ürünlerine zamlar yapıldı, devletin yaptığı sübvansiyonlar (destekler) kaldırıldı veya azaltıldı. Bu özellikle medyayı çok etkiledi ve devletin gazetelere verdiği kağıt desteği iptal edildi. O güne kadar devlet basının ekonomik anlamda ayakta kalması için kağıt fiyatını daha ucuza vermekteydi. Bunda amaç basının ekonomik olarak ayakta kalmasına destek olmaktı. Bu destek tüm gazete ve dergilere eşit olarak verilmekteydi ancak 24 Ocak'tan sonra bu destek durduruldu. Bu kağıt desteği durunca gazeteler çok ciddi bir ekonomik buhrana girdi ve ardı ardına fiyatlarına zam yapmak zorunda kaldı. Gazeteler ekonomik krize girdi ve reklama dayalı yayıncılık yapmaya başladı. İşte bu olay bugün de başımızın belası haline gelen magazin ve bulvar gazeteciliğinin doğmasına neden oldu. Gazeteler



Prof. Dr. Michael KUYUCU

daha çok satış yapmaya yoğunlaştılar, daha çok reklam almaya çalıştılar bu da kaliteyi yerlere düşürdü. Çıplak kadın fotoğraflı gazeteler de bu dönemin bir sonucu oldu. Gazeteler artık zor ayakta kalıyordu. Kimisi kaliteyi düşürmekte buldu çareyi kimisi ise gazetelerinin işletmelerini satmakta. Bu yaşanan illet durum gazetecilikten gelen gazete patronlarına çok zor günler yaşattı ve çoğu çareyi gazetelerini ve dergilerini parası olan iş insanlarına satmakta buldu. İlk işlem Aydın Doğan'ın Milliyet Gazetesinin tamamını satın almasıyla başladı sonrası iplik söktüğü gibi geldi ve medya gazetecilik yapmak isteyenlerin değil işi gazetecilik olmayan başka işlerden para kazanan iş insanlarının eline ve kontrolüne geçti. Bu paket medyada yaşanan ve günümüze kadar gelen çöküşün ilk yansımaları oldu.

ZAM DALGASI GELDİ

Kararların en radikal yönlerinden biri, devletin fiyatlar üzerindeki kontrolünü büyük ölçüde kaldırmasıydı. Gübre ve kömür dışındaki tüm ürünler "temel mal" statüsünden çıkarılarak fiyatları serbest bırakıldı. Bu, demir, çelik, çimento, şeker gibi temel ürünlerin fiyatlarının piyasa koşullarına göre belirlenmesi anlamına geliyordu. Bu kararlarla birlikte birçok temel maddeye büyük zamlar yapıldı. Bu zamlar ise şöyleydi:

Akaryakıt Ürünleri	Ürün	Eski Fiyat (TL/Lt)	Yeni Fiyat (TL/Lt)
Normal Benzin	Normal Benzin	15	32
	Süper Benzin	17.50	36
	Motorin	9-10	20
	Gazyağı	10	20
	Fuel-Oil	6	12

Diğer Ürünler

- **Gazete kağıdı:** Kilosu 9 TL'den 40 TL'ye çıktı.
- **Kömür:** %100 zam yapıldı.
- **Demir-çelik:** %50 zam uygulandı.
- **Çimento:**

Tonu 3.500 TL'ye yükseldi.

- **Gübre:** %500-800 arasında zam (Cumhuriyet tarihinin en büyük gübre zammı.)
- **Şeker:** %35-90 oranında zam.
- **Tekel Ürünleri**
- **Rakı (büyük):** Yaklaşık %75 zam.
- **Filtreli sigara:** Önemli artışlar.

24 Ocak kararlarına siyasi ve sivil toplum kuruluşlarından da çok ciddi tepkiler gelmiştir. Dönemin muhalefet parti liderleri bu süreci eleştirirken ironi ve teşbih de ihmal etmemişlerdir.

CHP: Dönemin ana muhalefet partisi CHP, kararları sert bir dille eleştirdi. CHP milletvekilleri "Dolar yetmiş, hükümetin işi bitmiş" sloganını kullandılar. Bülent Ecevit, Demirel'in muhalefetteyken Ecevit hükümetinin yaptığı devalüasyona "Bu sadizmdir" dediğini hatırlattı.

MSP: Necmettin Erbakan, "Bu hükümet IMF ahtapotuna teslim olmuştur" dedi. Basın toplantısında kahvaltılık dolu bir file göstererek "Bu filenin faturası 923 liradır" açıklaması yaptı.

MHP: Alparslan Türkeş, "Akılcısi politikalılar Türk ekonomisi bu duruma geldi. Devletin kasası özel bankalara teslim edildi" dedi.

CGP: Turhan Feyzioğlu, "Muhalefetteyken zorunlu devalüasyonu bile insafsızlıkla eleştirirler, şimdi devalüasyon yapıyor" şeklinde eleştirdi.

24 OCAK KARARLARI NE ANLAMA GELİYOR?

Kararların merkezinde "devletin geri çekilmesi", "piyasanın özgürleşmesi" ve "dış açılma" vardı. Kağıt üzerinde rasyonel görünen bu reçete, uygulamada sosyal devletin tasfiyesine dönüştü. Devletin çekildiği alanları piyasa doldurdu; fakat piyasanın merhameti olmadı. Ücretler baskılandı, sendikal haklar zayıflatıldı, kamu hizmetleri pahalılaştı. Krizin faturasını en ağır şekilde dar ve sabit gelirli kesimler ödedi.

24 Ocak kararlarının belki de en az konuşulan yönü, demokratik meşrutiyyət sorunudur. Bu denli köklü bir dönüşüm, toplumsal uzlaşıyla değil, yukarıdan aşağıya dayatılan bir programla hayata geçirildi. Kararların arkasında IMF vardı; uygulamanın öntündeki toplumsal engeller ise 12 Eylül darbesiyle ortadan kaldırıldı. Bu yüzden 24 Ocak, yalnızca ekonomik değil, aynı zamanda siyasal bir projedir. Türkiye ekonomisinin IMF'ye teslimi anlamına gelmektedir.

Bu kararların ve ekonomik paketin savunucuları bugün hâlâ aynı argümanı savunmaktadır: "Başka çare yoktu." Oysa tarih, alternatiflerin her zaman var olduğunu gösterir. Mesele çarenin olup olmaması değil, hangi sınıflar lehine, hangi be-dellerle uygulandığıdır. 24 Ocak'ın açtığı yol, nicele büyümeyi kutsarken adaleti ihmal eden bir anlayış kurumsallaştırdı. Türkiye büyüdü; ama eşit büyümedi. Belki zenginleşti ama toplumun tamamı için değil.

Bugün yaşadığımız birçok ekonomik ve sosyal sorunun izini sürdüğümüzde, yol bizi dönüp dolaşık 24 Ocak'a götürüyor. Güvencesiz çalışma, zayıflamış sosyal haklar, kırlan bir ekonomi. Bunların hiçbirini tesadüf değil. Hepsi o gün atılan adımların uzun vadeli sonuçları.

Bence 24 Ocak'ı bir "zorunluluk hikâyesi" olarak değil, bir tercih ve ideoloji olarak yeniden tartışmamız ve sosyal devletten liberal devlet anlayışına olan bu virajı asla unutmamamız gerekiyor. Çünkü geçmişle yüzleşmeden, geleceğe adil bir ekonomi inşa etmek mümkün olamaz. Bugün Türkiye daha bağımsız bir ekonomiye sahip. 1980 ve öncesinden çok uzakta ama batılı güçlerin gözü hala Türkiye'nin üzerinde hala Türkiye ekonomisinin büyümesini istemiyor. Bu yüzden böyleydi bugün de böyle yarı da böyle olacak. Bu nedenle çok dikkatli olmak milli bütünlüğümüze sahip çıkarak yeni 24 Ocak kararlarına karşı hep tetikte olmamızdır.

